

praznine (Daljava), upanja (Tisoč in dve pravljici, Julija ostani, Psi, Upanje), nemoči (Satisfaction), možnostjo sreče (Gledam iz gobice v domove žab prek daljne dežele, Cvet lilije je odnesel tek). Ti teksti iz prvega dela (morda so časovno zgodnejši) so zgrajeni scela, iz ene same podobe, impresije ali miselnega jedra, vedno ostajajo v okviru antropocentrične zgradbe sveta, z antropomorfizacijami in poizkusom preraščanja posameznih leksemov v simbole.

Drugi del Plesa pravljic (jemljemo ga od teksta Na velik lep list rišem konja belega žrebca in ne kot je razdeljena zbirka — od Tam prede starka lestev iz mesečine že tisoč let...) se že na prvi pogled loči od uvodnega. Teksti so precej daljši, sorodna tematika pa dobiva nove, kontrastnejše elemente. Razpetost med stanji človekove psihe in vizijami njenih »odzvanjanj« v naravi stopnjujejo antropomorfizacije v poizkus simbioze med človekom in naravo na temeljih irealnosti in metafizičnosti. Zadnja teksta »prvega« dela: Ples pravljic in Čudežno morje imata več pravljličnih elementov (vile, duhovi, kraljične) in več simbolov, s čimer se vizija nerazvidnih ravovesij v svetu, ali približevanj k njim, oblikuje v še dokaj sklenjenih možnostih — svet se do tu še ni podrl ali izgubil svojih metafizičnih razsežnosti.

Cikel... Tam prede starka lestev iz mesečine že tisoč let... prinaša tekste s trdnejšim povednim jedrom, s sklenjeno podobo sveta, pa čeprav je v njem še ohranjen »pravljlični« okvir. Prejšnja »fragmentarnost« je odstopila prostor daljšim povednim enotam, v katerih dobiva ubesedeni lirski subjekt trdnejše mesto. Razmerje med lirskimi elementi ni več »razdrobljeno«, marveč se njihova povezanost nagiba v že prve obrise »sveta odraslih«. V njem se skriva jo možnosti tudi elementarnejših odnosov med moškim in žensko (Rojenice). Vendar pa ta razmerja še ne pomenijo ničesar trdnejšega, zavezujočega, radi-

kalnega, prej je v njih prevladujoča in še prepričljiva možnost »mladostnih sanjarij«, ki pa zaradi avtentične podobe ne postanejo nasilne ali naivne. Aksinja Kermauner jih je pravočasno »ujela«, čeprav bo njen pesniški razvoj verjetno precej drugačen.

BLAŽ LUKAN, PESEM IN PESMI

Druga lanska pesniška zbirka v Potih mladih, Lukanova Pesem in pesmi*, z Župančičevim mottom Veš, poet, svoj dolg, in uvodnim geslom: »Ko podoba pride, se ustrašim in obstanem«, hoče na videz aktualizirati nov odnos med pesnikom in stvarnostjo, vendar razen nekaterih fragmentarnih atributov, niti najmanj ne aksiomatične ali ideološke narave, v njej ni vrednostnih, pomen-skih ali funkcionalnih prvin, ki bi jih bralec ob takem nastavku pričakoval. Zbirka Pesem in pesmi je predvsem zbirka jezikovnega artizma in esteticizma, v katerem ne smemo iskati kakih trdnejših ideoloških ali izpovednih temeljev.

Blaž Lukan gradi svoje pesniške podobe predvsem iz izhodišč jezikovne ekspresivnosti, gradnje sintagem in besednih zvez po principu pomenske oddaljenosti, kar ji daje sorodnost s tako imenovano ekspresionistično in nadrealistično poezijo. Seveda je po esteticistični logiki »eksperimenta« z besednim gradivom tekstom odvzet antropocentrični karakter, prav tako je iz tekstov izrinjen lirski subjekt, celo v tistih tekstih, v katerih bi prvoosebna »izpoved« onemogočila antropocentrizem. Le-ta prepušča svojo nakazano vlogo le funkciji metafore: »Bleda senca mojega obraza si. / Tekočina sklonjene glave. / Spustiš glas v moje uho / in daš pajčec-

(* Blaž Lukan, Pesem in pesmi, Mladinska knjiga Ljubljana 1977, opremila Irena Tršar, str. 81)

vino v lase. / Otrok moj, / bol stočene
krvi, / moj hlad. / Prst tvoj kaže nebo.
/ Tvoja sled na kamnu v zatonu sonca.
/ Ples utripanja in spanja srca mojega.
/ Sivina lista neprebranega: tvojih oči. /
Pesem trganja. Pesem staranja. / Ali
občutiš tesnobo te moje poti? / Ali si
prod? / Ali si riba plesavka? / Tih
glas ... (17)

V tej fragmentarnosti in nepovezanosti podob se ne more razviti kakšna izrazitejša tematika. Zdi se, da to tudi ni avtorjeva namera v zbirki. Logičnega-sklenjenega sveta v zbirki ni; nadomestili so ga simboli in smiselno nepovezani verzi, hi hočejo ponekod zbuditi videz, kot da gre v tej poeziji kljub vsemu za določene izpovednosti in individualnost.

Tako na primer verza »V moji zavesti je tiho propadanje, / v mojem telesu je škorpion« (iz teksta Kje si to noč, sladka Marie) ponujata domnevo o izpovedni angažiranosti in celo neposrednosti-določenosti, vendar so ti razvidnejši povedni nastavki v zbirki njena manj pomembna sestavina. Vendar pa daje Lukanovi poeziji skrivnostno napetost, pričakovanost, a tudi splošnost, drugoosebni »ti«: »Če si ples v močvirju, / odstrta podoba, žarek v belini / če trgaš vlakna teme, če se premikaš v tišini. / Če si kameleon. / Poslušaj, ko so noči pesmi zvezd, / se voziš na vlak, imenovanem City Of New Orleans / ... / Greš po čudežno vodo, da te oživi. / Greš dvigovat čoln iz Missisippija / ... /

Sorodno »drugoosebnost« uporablja Blaž Lukan v tekstih Ti si napisala svetlo pismo, Tujka, Rastka, Iša, Izida, Blues iskavec konj, Ko me poiščeš, Evi, le da gre v teh tekstih predvsem za podobe iz »ženskega sveta«. Te podobe, dovolj baročne po svojem izrazu, skrivajo tudi precejšnje poetsko poveljanje nežnega spola; predvsem metaforično, ne pa konkretno, ideološko, izpovedno. Med njimi je največ vsebinske razvidnosti v Izidi, sicer pa v Lu-

kanovih podobah prevladujejo vsakovrstne (z)možnosti — od nadrealističnih do celo zelo konkretnih, vendar gre ta dvojnost v širšem smislu, ko govorimo o tekstu kot celoti, vedno v prid nadrealizma in jezikovnega artizma, pri katerem so členi vezani v celoto zgolj po naključju in hotenem besednem izboru, ne pa po pomenski logičnosti.

Od teksta Markov konj v mraku pa do konca zbirke prevladujejo »urejeni« teksti z razvidnejšo poetsko fakturo, v kateri pa tudi v »vsebinskem« smislu ni več toliko esteticističnih prvin, marveč jih poizkuša nadomestiti kompaktnejša podoba sveta, narave in človeka v njej. Tako je tekst Februar primer Lukanove drugačne poetike: »Februarja iz plesni zvoki nastanejo, / februarja se želvam oklepi pomlajajo. / Rahle pesmi se v papir zaletavajo, / spod škarij se trakovi časa: lasje posipajo. / Februarja mesec otroke prodaja, februarja se v rumeni kuverti stečejo poti. / Hrastov list iz jeseni pecelj izvija, / iz zavetja Vesna prihaja: iz kleti. / Februarja okna usta odpirajo, / februarja omet odpada kakor prhljaj. / Na pladenj zrele kosti padajo, / obraz se zavrti po tleh, v očeh polno saj. / Februarja fantje stari postajajo, / februarja izpod peresa: iz sveta pesmi odhajajo / Iz trenutka tišine se vanj misli potaplajo, / na sever: rojstva se s smrtjo menjavajo.« (59) V tem delu se nadrealistična metaforika umika realnejšim, bolj »otipljivim« podobam iz konkretne sveta, v katerem ne manjka tudi zgodovinskih simbolov. Vendar pa ta poskus tematske opredeljenosti skoraj ne dopušča individualnega intimizma, prej manj določljivo splošnost in občnost.

Lukanova zbirka Pesem in pesmi napoveduje izrazitejšega ustvarjalca med mladim rodом zaradi njegove precejšnje jezikovne invencije in usmerjenosti v pesniški izraz; temu daje prednost pred tematsko določljivostjo ali celo idejnimi prvinami. Lukanova poetika

izhaja iz raziskovanja jezika in v naslednji fazi iz gradnje razvidnejših podob sveta. Nikjer pa ni v njej kakšnega prevladujočega osebnostnega intimizma, v katerem bi šlo za neposredno vez pesnik-ubesedeni lirski subjekt-bralec. Svet Lukanove poezije je slej ko prej svet artizma.

MATE DOLENC, POTOPLJENI OTOK

V Dolenčevi dosednji prozi se je bralec soočal s kar se da sodobno tematiko in problematiko mladega človeka v svetu, zato niti ni presenetljivo, da *Potopljeni otok** to tematiko nadaljuje, jo radikalizira, in v končni konsekvenci morda celo problematizira. Dolenčev *Potopljeni otok* izhaja iz temeljnih avtorjevih poetičnih izhodišč, po katerih je za prozni zapis značilna velika mera »dogajanja«, kronike, časa, razvoja, fabule z epilogom, zaključenostjo. Nobena dvoma ni, da je ta poetika podaljšek tradicionalne romaneskne skušnjave z ne preveč skrito spogledljivostjo s širokimi bralskimi vrstami, komunikativnostjo, odzivnostjo in razvidnostjo. Tako proza jemlje literaturo »scela«; dopušča ji zmožnosti globalnega opisovanja in beleženja življenja in njegovih odtenkov, tako da bralec ni nikoli v skrbeh za pozitivistično-faktografske elemente njenih sestavin, pa naj gre za sedanjost ali preteklost ubesedenih likov, njihova medsebojna razmerja, zgodbe, usode. Dolenčeva proza v *Potopljenem otoku* ni imuna niti za posebnosti niti za približke skrajnosti (morda ponekod celo tipičnosti), kar ji daje karakter času ustreznosti.

Potopljeni otok obsega četvero novel: *Znamenje ribi*, *Dekle z ribo*, *Lunina mena* in *Potopljeni otok* s povezujočo

jih tematiko morja in sorodnimi (da ne rečemo avtobiografskimi) osrednjimi ubesedenimi liki. Motiv morja in njegove spremljajoče ga eksotike v slovenski prozi ni neznan (na primer Druščina Smiljana Rozmana), vendar dobiva pri Matetu Dolencu nove-športno-ribolovske značilnosti, kar je za bralca privlačna tema. Druga in v celoti prevladujoča tematika v *Potopljenem otoku* obsega sklop problemov sodobnega mladega (pol) intelektualca: od družbene odtujenosti, nestalnosti na vseh področjih, čustvene labilnosti, egoizma, socialne neprizadetosti, hedonizma in podobnega. Dolenčev osrednji ubesedeni lik (naj bo zapisan v prvi ali tretji osebi) je vsemu v »napoto« in »odvečen« človek. Povsod povzroča nesrečo in nevšečnost, kljub temu da je v bistvu dober in dobro živi. Poleg tega niti ni neuspešen — tako v službi (ob veliki tolerantnosti), pa tudi ne v ljubezni, pri ženskah, vendar pa prave ljubezni ne zmore, kljub poizkusom, celo s pomočjo ženitne posredovalnice. Dolenčev osrednji ubesedeni lik je tipičen primer sodobnega mladeniča, ki ob nihanju iz ene lege v drugo ne ve, kaj pravzaprav hoče. V svojem liberalizmu se ne usidra v nobeni instituciji, v nobeni normi, zahtevi, hkrati pa je od vsega odvisen. To ni tip estetskega hedonista, kakršnega je izoblikoval Izidor Cankar v romanu *S poti*, marveč prej njegov drugi pol.

Mate Dolenc je s svojimi ubesedenimi liki dovolj prepričljiv in tipičen, da mu bralec z zanimanjem sledi skozi vse štiri novele. Eksotičnost in celo nagnjenost k pustolovščinam sta v literaturi vedno magnet za »lažji« tip branja in učinkovito nadomestilo za druge elemente proznega ustvarjanja in tu še najbolj pokaže, kakšen pisatelj je Mate Dolenc. V novelah daje prednost količini in zanimivosti dogajanja pred oblikovalnimi in jezikovnimi prizadevanji, medtem ko filozofskih problemov ta tip proze skoraj ne pozna, niti jih izrazi teje

(*Mate Dolenc, *Potopljeni otok*, Založba Obzorja Maribor 1976, opremil Matjaž Vipotnik, str. 291)